

Паращук Л. Г.
*викладач кафедри цивільного права і
процесу юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету
Науковий керівник: д.ф.н., професор,
професор кафедри загальноюридичних
дисциплін ЮФ КНАВС, Братасюк Марія
Григорівна*

МІСЦЕ ПРАВОЧИНУ, ЯКИЙ ПОРУШУЄ ПУБЛІЧНИЙ ПОРЯДОК, В СИСТЕМІ НЕДІЙСНИХ ПРАВОЧИНІВ

Правочин, який не створює юридичних наслідків, ним передбачених, крім тих, що пов'язані з його недійсністю, через неприцяманість йому властивостей юридичного факту, є недійсним. Серед недійсних правочинів виділяють нікчемні та оспорювані. Нікчемними є правочини, недійс-

ність яких встановлена законом, тому вони не потребують визнання їх такою судовою. Однією із підстав нікчемності правочину є, визначений статтею 228 ЦК України правочин, який порушує публічний порядок.

Проблема публічних інтересів є складною і багатозаспектною. В цивільному праві реалізація публічних інтересів здійснюється за допомогою однієї із її форм, а саме через захист «публічного порядку». Із введенням статтею 228 ЦК України [1] даної правової конструкції набула особливої актуальності проблема, пов'язана з обмеженням автономії волі, ініціативності, волевиявлення особи, вільної реалізації своїх прав та інтересів, що є основою приватно-правових відносин. За таких умов проблема захисту публічного порядку набуває не тільки теоретичного значення, але й реального практичного змісту, який необхідно враховувати не тільки на законодавчому, правозастосовчому рівнях, але й, перш-за-все самими учасниками цивільних правовідносин, оскільки в даному випадку існує загроза обмеження юридичної свободи.

На протипагу іншим недійсним правочинам, які можна визнати дійсними за наявності певних обставин, правочин, який порушує публічний порядок, є абсолютно недійсним (тобто за жодних обставин такий правочин не можна визнати дійсним), що вказує на проникнення публічних «ноток» в приватноправову сферу. Іншими словами, навіть за наявності згоди сторін щодо вчинення даного правочину, він є нікчемним. Ця риса зазначеної підстави розкриває проблему конфлікту свободи договору з встановленими законом обмеженнями, де, з одного боку особі надається якнайбільша свобода для можливості за посередництвом договірних відносин задоволення власних інтересів, а з іншого – забороняється вчиняти дії «в обхід публічному порядку», оскільки ними (згідно ст. 228 ЦК України) можуть порушуватись конституційні права і свободи людини і громадянина, знищуватись, пошкоджуватись майно фізичної або юридичної особи, держави, Автономної Республіки Крим, територіальної громади, здійснюватись незаконне заволодіння ним.

Публічно-правовий вплив на приватні відносини призводить до «опублічення» цивільно-правових інститутів, звуження сфери приватного права серед усього комплексу суспільних відносин. У багатьох аспектах цей процес має закономірний, об'єктивно обумовлений характер. У сучасних умовах сфера приватного права неминує буде зазнавати публічно-правового впливу, а суб'єкти відчуватимуть обмеження власної автономії, ініціативи, саморегулювання. Важливим в такій ситуації зберігання балансу між публічними інтересами та інтересами приватних осіб, створення максимально можливих умов для розвитку приватно-правових відносин з мінімальним втручанням в цю сферу життєдіяльності. Збільшення втручання держави в цивільно-правові відносини призводитиме до зменшення приватно-правового характеру цивільного права, зведе нанівець досягнен-

ня останніх років в цій сфері, а утримання від імперативного регулювання унеможливить реалізацію повною мірою спільних інтересів всього українського суспільства, а особливо того прошарку населення, який потребує державного захисту. Визначальним в цьому питанні є встановлення критерію прийнятності державно-владного впливу на сферу приватно-правових відносин, умов, за яких дозволяється таке втручання з тим, щоб, захищаючи публічні інтереси, сприяти розвитку приватної сфери в цілому. Важливим в даному контексті є чітке визначення категорії «публічний порядок», що сьогодні стало «наріжним каменем» при вирішенні справ даної категорії.

Так, незважаючи на законодавче визначення правочину, який порушує публічний порядок, серед науковців та практиків немає однозначного підходу щодо нього. Конфлікт полягає в тому, що визначення, дане у ст. 228 ЦК України не здійснює чіткого розмежування поняття «правопорядок» та «публічний порядок». Звичайно у позитивному праві не можна охопити всі правочини, якими може бути порушений публічний порядок, однак і ототожнення їх неприпустиме, оскільки це призводить до «розмитості» цих двох понять.

А. Кубко звертає увагу на те, що для сучасної правової системи характерним є фактичне ототожнення публічного порядку із нормами законодавчих актів, зокрема законів та Конституції України, що є спірним з наступних причин:

– по-перше, низка міжнародних актів, в тому числі обов'язкових для України, чітко розмежовують категорії «невідповідність законодавству» та «порушення публічного порядку», передбачаючи при цьому різні правові наслідки;

– по-друге, залишається незрозумілим, якими критеріями керувався законодавець при віднесенні до випадків порушення публічного порядку лише порушення конституційних прав громадян, пошкодження та незаконне привласнення чужого майна. В дійсності можлива велика кількість правопорушень, що безпосередньо не пов'язані з посяганням на конституційні права або заволодінням майном, знищенням матеріальних цінностей. Тим не менше, такого роду правопорушення нерідко ставлять під загрозу суспільну безпеку, національну економіку, функціонування державної влади і зачіпають, як правило, не окремих суб'єктів або організації, а невизначене коло учасників суспільних процесів [2, 66]. Якщо застосувати підхід, використаний законодавцем, то категорія «публічний порядок» втрачає своє соціальне призначення в цивільному праві, ототожнюючись з поняттям «правопорядок», додержання закону. Призначення ж публічного порядку в тому, щоб надати можливість державі як суб'єкту владних повноважень можливості реагувати на такі дії учасників цивільних правовідносин, які не відповідають основній соціальній спрямованості і принци-

пам права, суперечать інтересам держави як публічному утворенню, суспільства, однак які не містять у собі формальних розбіжностей з положеннями законодавства. В іншому випадку під категорію «публічний порядок» може підпадати будь-яке правопорушення, що ставить під сумнів існування масиву інших норм, які регулюють цивільні правовідносини.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України від 03.10.2003р. - № 40 - ст. 356
2. Кубко А. Захист публічного порядку в цивільному законодавстві України: проблеми аспекти сучасного регулювання / А. Кубко // Юридична Україна - 2010 - № 4 - с. 64-69